

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КООПЕРАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

В. В. Вольська, к. е. н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Розглянуто проблеми управління розвитком кооперації в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано необхідність створення і функціонування сільськогосподарських кооперативів. Запропоновано заходи щодо поширення кооперативів у сільській місцевості.

Постановка проблеми. У забезпеченні ефективності функціонування аграрного підприємництва важливу роль відіграють кооперативні об'єднання. Кооперативи поєднують особисті,

колективні та суспільні інтереси, створюють передумови для більш ефективного розвитку сільського господарства. Саме складності управління сільськогосподарським виробництвом в ринкових умовах, неспроможність аграрного сектора власними силами забезпечити виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції, обмеженість фінансових і матеріальних засобів потребують допомоги та докорінної перебудови відносин у сфері обслуговування аграрного комплексу країни, пошуку дієвих шляхів розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та її управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У світовій та вітчизняній економічній науці питанням організації, управління та функціонування обслуговуючих кооперативів присвячено праці Г. Андрусенка, С. Бойка, М.С.Бойкової, К. Бреді, О.Е. Кулижного, Ф.В. Горбоноса, В.В. Зіновчука, П.К. Канінського, Ю.Я. Лузана, М.Й. Маліка, О.М. Могильного, Л.В. Молдаван, П.Т. Саблука, Н. Степаненко, М. Туган-Барановського, О.В. Чайнова.

Мета та методика дослідження. Метою даної статті є обґрунтування удосконалення системи сільськогосподарської кооперації та механізму управління її розвитком. Методологічною основою дослідження є принципи системного аналізу господарських процесів та фундаментальні положення економічної теорії.

Виклад основного матеріалу. У економічно розвинутих аграрних державах сільськогосподарські кооперативи займають монопольне становище у переробці та збуті більшості видів сільськогосподарської продукції. Наприклад, у країнах ЄС фермери через кооперативи реалізують на внутрішніх і зовнішніх ринках більше 60 % товарної продукції аграрного сектора, у скандинавських країнах цей показник становить 80 %, у Японії та Китаї – 90 % [1]. В світовій практиці існують пільгові умови оподаткування кооперативів, що забезпечує їм перевагу над іншими комерційними організаціями. Головною метою управління розвитком кооперації в аграрному секторі зарубіжних країн є регулювання сільськогосподарського виробництва й забезпечення умов, що сприятимуть зміцненню аграрних підприємств.

Основними проблемами функціонування і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є такі:

- низький рівень державної підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Так, Міністерством аграрної політики та продовольства України у 2000 р. було затверджено «Програму становлення і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як неприбуткових організацій» [2] та

«Рекомендації щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з використанням майнових паїв або часток в майні, що знаходиться у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств» [3]. Проте ні Програма, ні Рекомендації не виконуються повною мірою. Крім того, Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. [4], яка діяла з 2009 р., з червня 2011 р. втратила чинність відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм» [5].

- низький рівень професійних знань управлінського персоналу обслуговуючого кооперативу щодо цілей і мети створення, особливостей оподаткування та господарської діяльності об'єднання, шляху подальшого розвитку кооперативу через відсутність спеціалізованої підготовки фахівців у цій сфері у системі вищої освіти.

- нерозвиненість споживчої кооперації та відсутність її підтримки з боку Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки), що не сприяє відродженню і зміцненню споживчих товариств, захисту інтересів її членів і сільського населення. Так, майнові об'єкти системи господарської кооперації перебувають у вкрай незадовільному стані, а ціни в кооперативних крамницях Укоопспілки завищені на 20-60 % порівняно з приватними магазинами [6].

- нерозвиненість кредитної кооперації. Станом на 30.09.2011 р. кількість кредитних спілок в Україні становила 610, на 30.09.2010 р. – 679, на 30.09.2009 р. – 821; їхні активи були на рівні відповідно 2,4 млрд грн, 3,3 млрд грн, 4,5 млрд грн [7]. Це значно менше, ніж у розвинутих країнах: у Німеччині діє близько 2,5 тис. кредитних кооперативів, у США – 8,9 тис. кредитних спілок з активами близько 694 млрд дол. США [9]. Розвиток кредитної кооперації в Україні стримують відсутність загальнодержавної системи гарантування вкладів членів кредитних спілок (як це має місце щодо вкладників банків); відсутність нормативно-правових та інституційних умов розвитку фінансової інфраструктури ринку кредитної кооперації; недостатність реальних механізмів захисту прав членів кредитних спілок, що є одночасно їх власниками та клієнтами [10]. Водночас за сучасних умов, коли банкам не вигідно кредитувати дрібних сільгоспвиробників (якими є переважна більшість фермерів, одноосібників та особистих селянських господарств), кооперативна система фінансово-кредитної взаємодопомоги, яка належить селянам,

повинна бути фінансовою основою їх розвитку і стати джерелом забезпечення сільських жителів доступними кредитами та іншими фінансовими послугами [8]. Отже, розвиток кооперативів потребує насамперед підтримки держави.

Важливим є те, що кооперативи надають своїм членам послуги на неприбутковій основі, що є значним стимулом для підприємств аграрного бізнесу. Вони отримують можливість скоротити свої витрати та вкласти зекономлені кошти у виробництво. Одержаний же за рахунок виконання робіт, надання послуг для інших виробничих структур дохід, на відміну від інших організаційних структур, розподіляється між членами кооперативу, виходячи не з вкладеного капіталу, а із обсягу та якості наданих кожним з них послуг (виконаних робіт). Водночас аграрні підприємства, які є членами кооперативних об'єднань, зобов'язані забезпечувати відповідне фінансування його діяльності. Особливістю кооперативу є те, що в даній структурі можуть разом співпрацювати підприємства різного організаційно-правового статусу. Фермерські господарства можуть створювати спільно кооперативи з іншими аграрними підприємствами, зокрема сільськогосподарськими товариствами з обмеженою відповідальністю, а також з особистими селянськими господарствами. Основною перевагою кооперативу є те, що його учасники поєднують в одній особі і співвласника, і клієнта.

Неможливим є розвиток сільськогосподарських кооперативів без підтримки держави. Майже на усіх етапах розвитку кооперації вплив держави був домінуючим. Досліджено, що найбільших результатів досягали кооперативи за умови стимулювання та фінансової підтримки державою. Необхідні також і методи правового впливу регулювання на зміни у сільськогосподарській кооперації, що забезпечуватиме стабільність економічно сильних і незалежних кооперативів, а також залучення коштів іноземними інвесторами.

Висновки. Отже, сільськогосподарська кооперація відіграє важливу роль у взаємозв'язках елементів агробізнесу. Її головною метою є підтримка сільськогосподарських товаровиробників, їх розвиток та підвищення ефективності їх функціонування. Кооперація в аграрному секторі дає можливість реалізовувати переваги великого виробництва над малим, дозволяє органічно поєднувати особисті, колективні і суспільні інтереси, розвиває демократичні основи управління. Кооперація є шляхом до підтримки сільськогосподарського товаровиробника, підвищення його конкурентоспроможності та розвитку села. Проте кооперативний рух

на селі стримується рядом проблем, які потрібно вирішувати об'єднанням зусиль держави, суспільства та аграрних підприємств.

Список використаних джерел

1. Історія кооперативного руху / [С. Г. Бабенко, В. Г. Галюк, С. Д. Гелів та ін.]; Укоопспілка, Львівська комерційна академія. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995.
2. Про розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства аграрної політики від 31.08.2000 р. № 168. – Режим доступу : <http://pravolaw.kiev.ua/192258.html>.
3. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10.04.1992 № 2265-ХІІ // Голос України. – 1992. – 9 травня.
4. Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 557 // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 103. – 12 червня.
5. Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 704 // Урядовий кур'єр. – 2011. – №121. – 7 липня.
6. Від Укооп-компанії – до Укоопспілки, від вузькокорпоративних – до колективних інтересів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=903>.
7. Підсумки діяльності кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права за 9 міс. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/733.html>.
8. Собкевич О. Щодо першочергових напрямів підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/817/>.
9. Арсьонова А. О. Теоретичні підходи формування досвіду кооперативного руху [Електронний ресурс] / А. О. Арсьонова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2011/Economics/3_88120.doc.htm.
10. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин сучасного стану справ в системі кредитної кооперації: Постанова Верховна Рада України від 24.12.2010 № 2891-VІ // Голос України. – 2010. – 29 груд. – № 248.